

Finland i dag: Business framför allt!

Birgitta Gran, tidigare verksam som social- och patientombudsman, nu pensionerad men fortsatt aktiv som politiker inom Vänsterförbundet

Jag börjar med de säkerhetspolitiska frågorna ur finländsk synvinkel och går sedan in på vad som annars händer i den finländska politiken nu, eftersom jag har ett intryck av att ni i de övriga nordiska länderna inte har så god inblick i den.

En majoritet av finländarna motsätter sig fortsättningsvis envist en anslutning till Nato, trots alla försök att luckra upp opinionen. Det är kanske därför man börjat förbigå riksdagen i behandlingen av de här frågorna. Vårdlandsavtalet, som Finland slöt med Nato 2014, undertecknades av försvarsmaktens kommendör och gavs inte ens för kännedom till riksdagen. Ändå finns det med i Finlands författningssamling, på engelska

Den trepartsavtalsförklaring som Finland i maj detta år ingick tillsammans med Sverige och Finland informerades utrikesutskottet om på förhand, men utskottet fick inte behandla det utan gavs munkavle. Vänsterförbundets representant reserverade sig mot såväl avtalet som sättet att behandla det.

Stora militära anskaffningar planeras också i Finland; inköp av krigsfartyg och jaktplan för miljarder, trots att det annars skärs ner på det mesta med hänvisning till det trängda ekonomiska läget.

Vi hade presidentval i januari. Presidentens uppgifter handlar uttryckligen om utrikes- och säkerhetspolitik, så i valdebatterna var de här frågorna i fokus. Flera av kandidaterna gick in för att vidga säkerhetsbegreppet och lyfte fram klimatförändringen som det stora säkerhetshotet den är och också ojämlikheten mellan människor, såväl globalt som nationellt. Media hängde dock kvar i de traditionella säkerhetsdefinitionerna; Natoanslutning eller inte, utformningen av det militära samarbetet inom EU osv.

Ett lands säkerhet handlar ju inte bara om hot utifrån, det handlar också om den samhälleliga situationen inom landets gränser. Den inre säkerheten har vi i Finland haft skäl att tänka över i samband med 100-årsminnet av händelserna 1918, då vi hade inbördeskrig i Finland.

I fjol firade vi finländare att Finland varit självständigt i 100 år. Det gjorde vi under devisen "Tillsammans". Och i år är det då 100 år sedan inbördeskriget. Det var ett grymt krig, som säkert alla inbördeskrig är, och det lämnade djupa, långvariga sår i det finländska samhället.

De flesta som föll offer för inbördeskriget dog först efter att själva kriget var slut, då de som varit involverade på den röda sidan internerades i fångläger med usla förhållanden. I Dragsvik, nära den stad där jag bor, fanns ett veritabelt koncentrationsläger, och där finns nu Nordens största massgrav, med 3000 begravda.

Historien skrivs ju av segraren, och det dröjde länge innan villkoren för dem som varit på den röda sidan i kriget började lyftas fram i offentligheten. Början kom efter de senaste krigen, vinterkriget och

fortsättningskriget mot Sovjet, och Väinö Linnas romaner spelade en stor roll. Under senare år har det forskats och skrivit en hel del om de här sakerna, vilket varit nyttigt och välgörande. I bakgrunden till inbördeskriget fanns ju utbredd misär och stora sociala klyftor. Under minnesåret har många påmint om vikten att se till att klyftorna inte tillåts bli för stora, för detta får inte hända igen!

I regeringen Sipiläs politik syns i alla fall tyvärr inte något av detta. Den här regeringen har skurit ner dagvård, skola, utbildning, forskning, frusit index för det lägsta socialskyddet och försämrat studiestödet på ett sätt som igen gör utbildningen till en klassfråga. Dessutom har man bedrivit en veritabel klappjakt på arbetslösa.

Arbetslösa har hängts ut som dåliga medborgare och mindre värda människor. Det här har gjorts i form av s.k. aktiveringsmodeller.

Nr 1 kom vid årsskiftet. Enligt den förutsätts en arbetslös inom en stödperiod på 65 dagar vara i arbete minst 18 timmar med en lön på en viss miniminivå, förtjäna minst 241 euro som företagare eller delta i sysselsättningsfrämjande verksamhet minst fem dagar. Om inte de här villkoren uppfylls, sänks arbetslöshetsdagpenningen med 4,65 procent under nästa period.

Det här mötte ett massivt motstånd bland finländarna. Vi har något som kallas medborgarinitiativ i Finland och det innebär att om 50 000 personer skriver under ett initiativ till en lagändring, så måste det behandlas i riksdagen. Medborgarinitiativet om att slopa aktiveringsmodellen samlade 70 000 namn på en mycket kort tid och en stor demonstration ordnades på senatstorget i Helsingfors. Modellen stötte på motstånd också från arbetsgivarhåll, eftersom den innebär en uppsjö av arbetsansökningar att hantera.

Redan efter den första tremånadersperioden framgick det som väntat att majoriteten inte klarat av kraven. Det finns stora regionala skillnader i sysselsättningsläget. I huvudstadsregionen finns större möjligheter till någon sorts sysselsättning, medan det i många regioner kan vara totalt omöjligt. Arbetskraftsmyndigheternas möjligheter att hjälpa enskilda arbetslösa på ett sätt som hjälper just dem har dessutom drastiskt skurits ner de senaste åren.

Arbetslösheten har nu gått ner under 10 procent, den var närmare 20 procent då det var som värst under den ekonomiska depressionen på 1990-talet. Den minskade arbetslösheten handlar mera om uppgång i den internationella ekonomin än om regeringen Sipiläs åtgärder. Regeringen har nu aktivare börjat mäta sysselsättningsgraden, där det räcker med att jobba en timme per vecka för att räknas som sysselsatt. Så det kan till och med hända, att samma person förekommer i statistiken både som arbetslös och sysselsatt...

Aktiveringsmodell nr 2 är nu på gång. Den var på remissrunda under sommarpausen i juli. Förslaget innebär att en arbetslös måste söka fyra relevanta arbetsplatser per månad och redogöra för sitt sökande till myndigheterna. Om det noteras försummelser i sökandet blir det påföljder i form av karens och uteblivet arbetslöshetsskydd för kortare eller längre tid beroende på försummelsens omfattning. I värsta fall går det så, att man inte kan få något arbetslöshetsunderstöd innan man varit på arbete en viss tid. Det är en total omöjlighet för många i dagens arbetsliv, som då rikserar livstids straff.

Dessa aktiveringsmodeller vittnar o tydligt om att arbetslösa inte ses som fullvärdiga medborgare, utan snarare som dåliga människor, lata och ansvarlösa som måste piskas på. De blir syndabockar för ett samhällsligt problem, som måste lösas på ett helt annat sätt.

Bisarrt är också att de här aktiveringsmodellerna ger upphov till en massiv byråkrati, trots att en av de viktigaste sakerna när Sipiläs regering började 2015 var att minska byråkratin...

Sättet att hantera arbetslösa står också i bjärt kontrast till motiveringarna till det basinkomstförsök som denna samma regering ställt igång åren 2017-2018. Där går man in för att undersöka

- Hur den sociala tryggheten kunde reformeras så den bättre skulle svara mot förändringar i arbetslivet
- Om det går att skapa en social trygghet som bidrar till delaktighet och sporrar till arbete
- Om man kan minska byråkratin och förenkla de komplicerade förmånssystemen...

Under försöket betalas en basinkomst på 560 e/mån ut till 2000 slumpvis utvalda finländare. Resultaten undersöks först efter att försökstiden gått ut, men deltagare i försöket som intervjuats i media har gett uttryck för positiva erfarenheter.

En annan grupp som på senare år börjat behandlas som mindre värda medborgare är de äldre. Det finns forskning som påvisar, att den finländska hemvården sköts med betydligt mindre personalresurser än i den övriga Norden. Under senare år har inriktningen inom äldreomsorgen ändrats så, att institutionsvården i form av åldringshem har slopats. I stället ska gamla människor bo kvar hemma hos sig så länge de bara kan och lite till och först efter det kan de få komma till ett s.k. serviceboende. Det här innebär att mycket flera äldre, som dessutom är i betydligt sämre skick än tidigare är klienter inom hemvården. Trots det har personalresurserna inte ökats. Det är mycket tydligt att det handlar mera om ekonomi än om omsorg. Omläggningen till längre hemvård och serviceboende i stället för åldringshem innebär dessutom betydligt större avgifter för de äldre.

Det är alltså ingen slump att det nu råder kris inom hemvården av äldre i många finländska kommuner och att det tyvärr inte är alldeles ovanligt att grava fall av vanvård inom äldreomsorgen lyfts fram i media.

Sipiläs regering har gått in för privatisering av flera verksamheter än man klarar av att komma ihåg på direkten. Det största och mest omtvistade privatiseringsprojektet är den så kallade Sote-reformen. Det handlar om en reform av social- och hälsovården, som fått sitt smeknamn av begynnelsebokstäverna i de finska orden för social- och hälsovård (sosiaali- ja terveydenhuolto).

Reformen påbörjades redan under den föregående regeringsperioden. Den ursprungliga målsättningen var att få till stånd jämlika social- och hälsovårdstjänster över hela landet, integrera social- och hälsovården, minska hälsoskillnaderna och öka kostnadseffektiviteten. Under förra perioden var alla riksdagspartier involverade i arbetet, men man lyckades inte komma i mål före riksdagsvalet.

Nu är bara regeringspartierna med i beredningen, alltså Centern, Samlingspartiet och Blå framtid, som är den del av Sannfinländarna som för att kunna hålla sig kvar i regeringen grundade ett nytt parti efter att Jussi Halla-Aho valts till Sannfinländarnas ordförande.

Och nu har reformens fokus ändrats. Valfrihet har blivit det stora ordet. Men det handlar inte om människors rätt att påverka den vård och hjälp de får, utan det gäller helt enkelt rätten att välja mellan olika privata firmor och det offentliga systemet.

Avsikten är nu att ordna både social- och hälsovården på landskapsnivå. I Finland har vi inte tidigare haft en landskapsförvaltning i egentlig mening, bara kommunala samarbetsorgan och statlig distriktsförvaltning på regionnivå. De nu planerade landskapen skulle förutom kommunernas social- och hälsovård ta över statliga uppgifter på distriktsnivå. De tilltänkta landskapen skulle dock inte ha någon egen beskattningsrätt, utan inkomsterna skulle tilldelas av staten.

Det att stommen för reformen blev den så kallade valfriheten och landskapsnivån är resultatet av en kohandel mellan Samlingspartiet och Centern.

Det nuvarande förslaget verkar vara uppgjord mera med tanke på de stora företagens möjligheter att få del av en offentligt finansierad hälsovårdsmarknad än för att bättre tillgodose medborgarnas behov av vård och omsorg. Det har också under processens gång kontinuerligt skett en betydande koncentration bland de privata företagen inom hälsovårdsbranschen, då de större företagen köpt upp mindre aktörer och varandra.

Socialvården har speciellt under den här perioden varit totalt i skymundan och integreringen mellan social- och hälsovård kommer enligt det som regeringen föreslår att ytterligare försämrats jämfört med nuvarande situation.

Regeringen har försökt få fram sin reform med stormsteg, men förslagen har redan två gånger stött på patrull i riksdagens grundlagsutskott. Första gången 2017, då utskottet inte godkände att den social- och hälsovård som sköts av landskapen måste bolagiseras. Följande förslag fick back i maj 2018. Nu krävdes bl.a. en längre övergångstid och ändrade bestämmelser om finansieringen.

Det att landskapen inte skulle ha beskattningsrätt utan bara få en summa av staten konstaterades innebära risker för kris i vården. I situationer där inkomsterna inte räcker till för den nödvändiga verksamheten skulle enda möjligheten att öka inkomsterna vara höja de avgifter som debiteras av dem som behöver vård och omsorg. Och det skulle bli oskäligt, eftersom Finland redan nu är bland de länder i Europa som har de högsta vårdavgifterna. Medicinkostnaderna ha också stigit betydligt de senaste åren på grund av sänkta sjukförsäkringsersättningar.

Grundlagsutskottet noterade också problem i anslutning till de personregister som ska uppgöras som grund för de ersättningar som ska betalas till de privata producenterna för olika patientgrupper.

Vi skulle ha haft landskapsval i oktober, men i somras måste till och med statsminister Sipilä erkänna att det inte går, eftersom det ännu inte finns någon färdig lagstiftning om vare sig Sote eller landskapen. Så nu är det oklart om och när det blir ett landskapsval.

Jag och kanske de flesta andra finländare hoppas på, att Sipiläs Sote-projekt faller och uppgiften att reformera social- och hälsovården går över till den regering som bildas efter riksdagsvalet i april 2019. Regeringens majoritet i riksdagen är nu mycket knapp, och inte ens alla riksdagsledamöter som hör till regeringspartierna stöder den nu aktuella versionen av Sote-reformen.

Vi har något av ett ödesval framför oss i april; politikens inriktning måste nu ändras i en mänskligare riktning, annars går det riktigt galet. Och det finns möjligheter att lyckas. Statsminister Sipiläs part Centern har sjunkit duktigt i popularitet och de blå har snart inget väljarstöd alls. Samlingspartiet klarar sig fortfarande bra i galluparna, vilket är helt naturligt, eftersom regeringens politik i stort sett kunde vara taget ur deras partiprogram. Sannfinländarna kan tyvärr inte anses uträknade, även om de inte efter ordförandebytet placerat sig särskilt högt i galluparna. Men de behöver ju inte ta ansvar för alla galna beslut som regeringen gjort, eftersom de inte längre är med, och de kan säkert övertyga många olyckligt lottade finländare med sina rasistiska argument om att alla åtstramningar beror på att det kommit för många asylsökande till Finland.

Idealet vore en rödgrön regering med Socialdemokraterna, De gröna och Vänsterförbundet. Socialdemokraterna har under senare tid toppat galluparna som största parti, De gröna har gått framåt och också Vänsterförbundet har ett stadigt understöd och dessutom en lyskraftig ordförande, som är populär också utanför partiet.

Vi bara måste få en mera demokratiskt fungerande regering och en jämnare fördelning av arbetet och frukterna av det. Och så måste vi på allvar ta itu med klimatfrågorna, som ju också är en stor bidragande orsak till flyktingströmmarna.